

EL TEMPS

Jaume Vicens i Vives, l'estiu del 1955, al centre de la imatge. D'esquerra a dreta, Eduard Ripoll, Jordi Rubió i Lois, Jordi Nadal, Manuel Riu, Jordi Pérez Ballestar, Joan Mercader, Ramon Gubern, Joan Reglà, Emili Giralt i David Romano.

“**V**an significar una completa actualització, des del punt de vista de la metodologia, de la Universitat de València. I també una autèntica projecció cultural de la història, no entesa com la mera successió de fets, sinó també des de la seua interpretació. Tenien un bagatge que els permetia fer cultura i història al mateix temps. Per resumir-ho, van significar renovació i cultura”. Carne Aranegui és catedràtica d'arqueologia a la Universitat de València, va fer la seva tesi doctoral sota la direcció de Miquel Tarradell i ens resumeix en un grapat de mots ordenats el canvi que va comportar, per a la secció de Filosofia i Lletres, l'arribada dels nous aires i les belles intencions i la rigorositat explícita dels historiadors crescuts sota l'influx, entre més però sobretot, de Jaume Vicens i Vives.

El llegat, també a València

La Universitat de València ha celebrat el seu homenatge a Jaume Vicens i Vives, bo i resseguint-ne el llegat amb els qui foren, en bona mesura, els seus deixebles: Miquel Tarradell, Joan Reglà o Emili Giralt van transformar la universitat. I no solament la universitat.

Per a copsar, d'entrada, la revolució que va significar l'arribada a València d'aquells professors, podem aturar-nos una estona en la nítida descripció que

Josep Fontana ofereix de la universitat del moment. L'historiador va pronunciar la conferència inaugural de les jornades “Jaume Vicens Vives: el mestratge

El diàleg amb Vicens va fructificar també al País Valencià. Quan Joan Fuster li va criticar la poca atenció historiogràfica que es dedicava des del Principat de Catalunya envers la resta del país, Vicens va escriure l'article que reproduïm. La resposta de Fuster va arribar en un altre article famós, que també hem transcrit sencer. Dos anys més tard veia la llum 'Nosaltres els valencians', un llibre clau escrit (també) per l'impuls de Vicens i Vives; responia a la crida feta per l'historiador gironí i li retia homenatge des del títol mateix: si no hagués calgut eludir la censura, 'Notícia de Catalunya', publicat el 1960, s'hauria dit, precisament, 'Nosaltres els catalans'.

Presència valenciana

Jaume
Vicens i Vives

Serra d'Or, any II, núm. 5, maig 1960

De València ens arriben bones noves, molt bones noves. Quelcom hi espurneja, i ja fa prou claror perquè ho arribem a veure des d'aquesta banda de l'Ebre. Ens diuen que no és la guspira esmaperduda que ha fet saltar la pala remenant el caliu del braser, sinó el raig que engega el buf de la forn roent. M'hauria complagut de comprovar-ho personalment: una incidència biogràfica ho ha fet possible. Espero que ben aviat podré rectificar-la.

Els valencians que viuen a Barcelona i es preocupen de l'esperit de llur país no saben ben bé avenir-se'n. Fins fa alguns anys es mostraven pessimistes respecte a l'esdevenidor de la cultura valenciana. L'horta –deien– ho envaeix

tot, enderroca les estructures culturals de la ciutat, li lleva el sentit de l'orientació espiritual. I recordaven aquell bon temps de la València vuitcentista, en què hi havia establertes jerarquies acadèmiques, intel·lectuals i humanes, en què encara es conservaven les formes socials heretades de la tradició borbònica. Tot això se n'havia anat en orri amb les dues conteses bèl·liques mundials i la guerra civil, amb la inflació, la creixença demogràfica, la riuada d'or, l'aiguabarreig social, la inestabilitat de la vida docent i universitària, el desbruiolament cultural... I ara, de sobte, el miracle. Sobre la ruralització i l'enriquiment de la menestralia, es desclou una nova i pregona valencianització del país.

València m'ha preocupat sempre. He seguit la marxa dels seus afers gairebé al dia. Però ara, més que preocupar-me, m'obsessiona, i això perquè abans hom podia examinar-la com un objecte d'estudi, o sia amb una certa fredor

solitària, mentre que ara els problemes valencians et boten davant i t'agabellen l'atenció. És evident que València vol dir alguna cosa al món i que encara no sap ben bé el que és. Ho té al pap fa temps, però sense donar-hi forma ni tremp. I estarà neguitosa fins que ho haurà intentat. Cal parar esment també en la seva migrada aportació espiritual i intel·lectual a la gran problemàtica hispànica de la primera meitat d'aquest segle. És que ara es forja la generació que definirà autènticament València? Tindrà la valentia –i àdhuc, si cal, la crueltat– d'inscriure's en veritat, en una trajectòria única, cultural i històrica? Quina serà la seva opció definitiva?

Aquestes són les preguntes que m'obsessionen, majorment quan vénen acompanyades d'altres de més personals i directes sobre el lloc que l'escola històrica barcelonina reserva a València en els seus intents de reconstituir el passat de Catalunya. En general, els valencians ens acusen no solament d'emprar un lèxic incorrecte i antiquat (Catalunya per Principat, per exemple), sinó també de concebre la història catalana com una esquivada referència a les

dels seus deixebles a la Universitat de València” que va acollir la facultat de Geografia i Història, i hi va resumir, amb un toc d'humor negre, l'aire que es respirava a Barcelona, l'any 1951: “Hi havia algunes coses que començaven a canviar respecte dels anys 40: ja no hi havia grups de falangistes apallissant estudiants” i “els bidells ja no saludaven amb el braç alçat i un *arriba España* quan un catedràtic entrava a la classe”, per exemple. Ja només algunes poques aules conservaven l'anomenada *silla del estudiante caído*, tota guarnida de banderes i “esperant vagues visitants fantasmals als quals estava destinada, desanimats probablement per l'escàs interès que tenia el que allà es podia sentir”.

Les coses havien canviat mínimament, sí, però hi havia una qüestió immutable: els professors. Hi continuaven exercint “els que havien assaltat les càtedres com a botí de guerra”.

Amb tot, assenyalava Fontana, els pitjors no eren aquests (gent com el professor de prehistòria que “s'havia apoderat de la direcció del museu d'arqueologia pistola en mà”), sinó “els membres d'un professorat retrògrad tradicional” que semblava que vivien allà instal·lats des de temps immemorial, “potser com a herència d'aquella universitat de Cervera que proclamava orgullosa el seu refús de la *perniciosa novedad de discurrir*”. Per posar un exemple del diguem-ne ensenyament que practicaven aquesta

mena de “filòsofs escolàstics que pensaven que tot el que venia després de sant Tomàs era pecat”, Josep Fontana descriu el funcionament d'una classe d'història de l'art: “Consistia en la memorització de fotografies per tal de contestar els exàmens, que eren bàsicament reconeixement de làmines o diapositives, cosa que va crear un problema a unes companyes de curs, monges d'un orde bastant rigorós, que als seus llibres d'art tenien les escultures gregues i romanes de nus amb el cos tapat amb paper engomat, de manera que s'havien d'ensinistrar a reconèixer-les només per la cara”.

Alguns alumnes miraven de defensar-se com bonament podien, cercant autònomament aliment intel·lectual, més

peripècies de les gents que visqueren entre els Pirineus i l'Ebre, excloent-ne, llevat alguns episodis prestigiosos, totes les gestes relatives a València i Mallorca, les quals no són menys catalanes que les primeres. I encara podria dir hom que ho són molt més, perquè representen els motlles de la catalanitat en expansió: guerrers i, sobretot, marxants, poetes i sants.

Haig d'aclarir tot seguit que aquestes darreres objeccions em semblen justíssimes. Estic convençut que no es pot entendre la dinàmica de qualsevol de les tres porcions fonamentals de la catalanitat sense una prèvia definició de l'evolució del conjunt, i també que el Principat, Mallorca i València integren un món històric homogeni, amb una sola vivència de base i unes mateixes línies estructurals en els aspectes econòmic, social i mental. Hi ha testimonis que són irrefutables en el camp de l'art, la literatura i les institucions. Però encara cal avançar moltíssim pels camins de la història política, econòmica, social i espiritual, si hom vol bastir l'edifici que aixoplugui el passat dels catalans, mallorquins i valencians. Per aquesta causa, i malgrat que des de fa quatre o cinc anys he adquirit el compromís formal d'escriure una síntesi d'història dels Països Catalans, ni m'hi he atrevit ni penso de fer-ho durant un cert temps. Crec que abans d'emprendre aquesta tasca calia comprovar el resultat dels nous mètodes emprats en la reconstitució històrica del

Principat, i això per dues raons: perquè el material de recerca hi és més nodrit i ens és més conegut, i perquè responia al quadre d'"història regional" que avui preval en la nova escola històrica. Així, els estudis i les monografies que darremament han publicat els capdavanters de l'escola històrica catalana s'han limitat a l'estudi de la Catalunya estricta, en el més vell sentit del mot. Em penso que ningú no ens pot tirar cap pedra per aquest fet: calia bastir fort abans de passar endavant i no deixar-nos endur per la facilitat mediterrània de les quatre ratlles esquemàtiques i enlluernadores.

En un país ben constituït i amb una tradició universitària arrelada, l'aportació historiogràfica recent del Principat aniria seguida d'una crítica raonada per part dels nostres col·legues valencians i mallorquins. Després, aquests ens proposarien llurs respectives visions de la dinàmica regional, més o menys articulades amb el model inicial. Aleshores hauria arribat el moment de procedir a una síntesi satisfactòria de la dinàmica històrica de la Comunitat catalana, considerada en funció del desplegament harmònic d'un poble i de les seves vicissituds en el transcurs de la seva existència.

Hem dit síntesi satisfactòria, o sia quelcom que s'aguanti durant un segle i serveixi per a dur endavant l'impuls creador de dues o tres generacions llargues. Avui no hi ha res que em faci tanta de basarda com les visions prematures i les intuïcions genials, del tipus de l'Espanya

invertibrada de l'Ortega, que fou una mena de bomba de retardament posada a les rodes dels homes del 1931. Per això, bé que hi ha pel cap baix quatre o cinc persones capaces d'escriure una teoria històrica dels Països Catalans, bé que jo mateix tingui algunes idees sobre el particular, és millor que tots ens comprometem a no tocar aquest tema fins que els valencians i els mallorquins hauran produït, per llur banda, la història metodològicament nova que n'esperem.

És possible que això signifiqui un lapse de deu o quinze anys. Està bé: no hem de tenir pressa de cap mena: massa atzagaiades que hem fet a causa de la nostra impremeditació. Mentrestant, la idea pot anar i anirà madurant i fent substancials progressos, com són els que devem, en la perspectiva artística, al bon amic Alexandre Cirici. També és possible que entre temps hom arrangi la qüestió de vocabulari, a la qual al·ludia com una de les acusacions que hom ens adreçava per part valenciana. Cal dir que estic en absolut d'acord a trobar uns mots que expressin la unitat de l'evolució històrica de la Comunitat catalana? I cal dir que no crec que sigui satisfactòria la solució d'atribuir el genèric Principat a la "Catalunya estricta" quan, per força, hem de recórrer a cada moment al gentilici de català i catalans?

Aquest darrer tema, gairebé no puc ni encetar-lo: altra gent té més autoritat per a parlar-ne. De tota manera, si m'ho demanen, també hi diré el meu parer.

EL TEMPS

Una significativa imatge de començament dels anys 60. Al desert de les Palmes, quatre cervells al servei del país: Joan Reglà, Joan Fuster, Miquel Tarradell i Manuel Sanchis Guarnier.

al pati que no pas a les classes, intercanviant llibres i discos o acudint, evoca Fontana, "a aquella frontera de la mala vida que era un bar a la vora del port on es bevia pastís i s'escoltaven discos d'Edith Piaf". Gràcies a la possibilitat d'assistir a les classes clandestines dels Estudis Universitaris Catalans, amb Ferran Soldevila i Jordi Rubió (que es feien als respectius menjadors de casa), Josep Fontana va descobrir que hi havia professors amb altura intel·lectual, que, amb ells, la història era tota una altra cosa, i va decantar la seva vocació cap a aquesta banda.

En arribar a cinquè curs, va trobar, ara a la universitat, Jaume Vicens i Vives: "Era una experiència nova, era fer les

Apunts per a una rèplica a Vicens i Vives

Joan Fuster

Serra d'Or, any II, núm. 11, novembre 1960

No crec que jo fos l'únic valencià que va sentir el desig de comentar i contestar l'article "Presència valenciana", publicat per Jaume Vicens i Vives a *Serra d'Or* de maig. Els temes que Vicens hi tocava tenen, per a mi i per a molts paisans meus, una particular seducció: concretament, aquella mena de seducció que irradien els problemes alhora urgents i d'aparença insoluble, radicals i decisius sota llur innocència de nimitat acadèmica. Però jo hi estava més obligat que ningú, perquè entre els motius que suggeriren a Vicens i Vives algunes reflexions de la seva nota hi havia unes paraules meves, d'objecció amistosa, escrites a propòsit de treballs històrics de la seva direcció. Entrava en els meus càlculs erigir-me en interlocutor de Vicens sobre les qüestions suscitades, en aquestes mateixes pàgines de *Serra d'Or*, però sempre una cosa o altra venia a destorbar-me'n, i la meua rèplica, que hauria pogut donar estat de diàleg –si puc dir-ho així– "interregional" a les nostres respectives preocupacions, anava ajornant-se estúpidament. Mentrestant, la mort se'ns enduia Vicens i Vives, i l'oportunitat era frustrada en el seu millor aspecte, que era, és clar, la intervenció i el punt de vista de l'insigne historiador desaparegut. Ara, en demanar-me col·laboració per a un número-homenatge de *Serra*

d'Or a Vicens i Vives, he pensat que potser valdria la pena de reprendre aquelles meditacions on ell les deixà: això fóra, sens dubte, un tribut de record ben escaient, em sembla, i, al mateix temps, útil. Crec que, no sols entre els deixebles de Vicens, sinó encara entre els intel·lectuals tots del Principat, historiadors o no, els temes que alludeixo han de tenir una acollença tan clara i apassionada com van tenir-la en l'autor de *Notícia de Catalunya*, i que el diàleg que ens cal serà definitivament establert amb uns o altres.

Per començar jo hauria recomanat a Vicens i Vives una certa reserva, una cautelosa reserva, respecte a allò que ell mateix en deia "el miracle valencià". No sé si a mi, que visc la situació des de dins, la impaciència em fa trobar insuficients –en nombre, en sentit, en qualitat– els esforços recuperadors de la pròpia personalitat, visibles al País Valencià d'avui. Però no ens hem pas d'enganyar: l'actual "efervescència" valenciana no és, proporcionalment a la d'altres èpoques una mica més reculades, ni molt major en l'expansió, ni molt millor en l'eficàcia. Hi ha un bell jovent, uns quants escriptors discrets, una mena d'inquietud difusa: tot això, en efecte, no existia fa deu o vint anys, d'acord; però sí que hi havia un clima semblant trenta o quaranta anys enrere. No convé exagerar ni desvirtuar les coses. Les diferències entre l'estat actual i el dels anys 25 a 35, per exemple, són importants, no ho nego: els nostres petits nuclis intel·lectuals han afinat llurs ambicions i han estudiat una mica –una mica

només– de gramàtica, durant l'última etapa de silenci. De tota manera, la novetat, el "miracle", potser és que hi ha un començ prou viu de consciència de catalanitat, que es vol precisament rigorosa en les seves implicacions culturals, i que vol sentir-se corresposta amb els mateixos termes en els altres països catalans. Mai no han mancat, al País Valencià, intel·lectuals que afirmessin la substancial unitat de les terres de la nostra llengua: aquell "món històric homogeni, amb una sola vivència de base i unes mateixes línies estructurals en els aspectes econòmic, social i mental", que deia Vicens. Podria citar uns quants noms que la sustentaren amb radicalisme i tot, al llarg del segle XX, i no sols en el pla de les dolces especulacions culturalistes. Però avui el panorama ha guanyat en més d'un extrem. Encara hi ha sectors que cultiven el recel i la suspicàcia sobre el particular: són, tanmateix, reminiscències provincianes en plena liquidació. I no caldrà que digui, en fi, que tot això s'esdevé en un àmbit reduït, d'escassa transcendència social; l'únic, amb tot, que pugui recaptar sense obscenes mistificacions un caràcter representatiu autèntic de la vida cultural valenciana.

Una de les notes que distingeixen la posició a què em refereixo, singularitzant-la respecte a les posicions anàlogues dels nostres predecessors, ja ha estat insinuada tot passant. He dit, en efecte, que l'actitud que va perfilant-se al País Valencià *exigeix* ara una simètrica correspondència en les altres terres catalanes, i sobretot al

classes sense bancs ni tarimes, en aquell seminari d'història que era una finestra oberta al món on es podien trobar llibres i revistes estrangers que no arribaven a les nostres biblioteques des de 1936". I destaca Fontana "la força que Vicens donava al seu ensenyament, sense un programa tancat ni un manual, obligant-nos a raonar sobre el passat i sobre el present", a opinar respecte a allò que

passava al món aleshores. De les lliçons de Vicens, Josep Fontana en destaca dues de fonamentals: "que el d'historiador és un ofici difícil que exigeix molt de treball i on sempre ets aprenent" i, sobretot, "que el que fem no té sentit si hi manca una dimensió cívica, una utilitat social".

Mestre i deixeble no tenien la mateixa idea sobre la mena de país que volien

"Era una experiència nova, era fer les classes sense bancs ni tarimes, era una finestra oberta al món"

Principat. No ens basta, com sembla que bastava abans, proclamar-nos “catalans de València” segons la fórmula consagrada: aspirem que aquest reconeixement de nissaga i d’identitat arribi a les últimes conseqüències. I és de cara als intel·lectuals del Principat que les reivindicuem, aquestes últimes conseqüències. Si som catalans, per catalans volem ésser tinguts, nosaltres i les nostres coses: en el mateix terreny que els homes i les coses de qualsevol comarca de la Catalunya estricta. La Decadència havia creat en cada una de les nostres regions un sentiment particularista mútuament desconfiat: un “fet diferencial” no fals, però sí inconvincent. En algun ordre d’activitats, això no era –ni és– fàcil de superar. En d’altres, en canvi, podia ésser-ho i calia que ho fos, si el nostre recobriment col·lectiu no volia trair-se. Pensem, només, i per aquí reprenem les consideracions del professor Vicens, en els estudis històrics. La història literària, naturalment, se sobreposà de seguida, amb més o menys seguretat, a la desviació “regional”: no era concebible una història de la literatura “catalana” sense comptar-hi amb Lluïa i Ausiàs March, amb Joanot Martorell i Turmeda, al costat de Muntaner i de Metge. La unitat de la llengua imposava aquesta evidència massa violentament perquè ningú pogués desatendre-la. Tot era ben distint ja, quan es tractava d’historiar qualsevol altra faceta del nostre passat cultural. Probablement, ha estat Alexandre Cirici-Pellicer el primer a cercar i trobar un enfocament *integrador* per a l’estudi de les arts en els Països Catalans a través dels temps. Mai no li agraiem prou, a Cirici, aquest gest de pioner. Però la història política i social...

La història a seques, en el sentit corrent de la paraula, mereix una reflexió a part i detinguda. D’ençà del XVI, quan els historiadors deixen d’escriure “cròniques” en les quals la narració ve “protagonitzada” pels nostres reis comuns, la historiografia dels Països Catalans es fa parcial: cada regió té la seva història privativa, i una ben explicable pruija “diferencialista” indueix els nostres respectius erudits a distanciar i separar les visions respectives del nostre passat. Cal confessar que, donat que cada regió va tenir fins al Decret de Nova Planta una estructura jurídic-administrativa diferent, i un nom estatal propi, la perspectiva d’unes històries particulars era justificada. I ho és encara. Però justificada *fins a cert punt* només. Perquè som *un poble*, i àdhuc

“Per catalans volem ésser tinguts, nosaltres i les nostres coses: en el mateix terreny que els homes i les coses de qualsevol comarca de la Catalunya estricta”

quan més divergents poden aparèixer els nostres destins “regionals”, o més aïllats hem viscut els uns dels altres, sempre ha existit una forta trama de relacions, de connivències, de contrapesos, de compenetrades rivalitats, d’adhesions fraternals, que permeten i demanen una reconstitució històrica total i integradora. Això encara està per fer. Si els retrets valencians –i m’imagino que també podria haver-n’hi de mallorquins– s’adrecen als historiadors

del Principat és per motius ben clars. D’ençà de la Renaixença, el Principat i els seus homes porten el pes de la màxima responsabilitat en el reordenament de la nostra cultura: ells, encara, estaven i estan més ben preparats que no pas els valencians ni els mallorquins per a trencar amb les velles previsions particularistes i encetar els criteris unitaris que necessitem. Però, concretament pel que fa a la història, a la història política i social, els historiadors del Principat no han atès com cal el passat complet de les nostres terres, i han confeccionat llurs estudis sobre el passat privatiu del fragment que s’estén “entre els Pirineus i l’Ebre”. No vull dir que hagin negligit en absolut “totes les gestes relatives a València i Mallorca” “Ilevat alguns episodis prestigiosos”. No. Però tampoc no els han concedit l’espai i la importància que els corresponen. Valencians i mallorquins sabem que la “síntesi d’història dels Països Catalans”, que tanta falta ens fa, ha d’elaborar-se, ara com ara, al Principat. Les nostres escoles locals d’erudició no hi estan preparades encara, ni tècnicament ni moralment.

“No es pot entendre la dinàmica de qualsevol de les tres porcions fonamentals de la catalanitat sense una prèvia definició de l’evolució del conjunt”, reconeixia Vicens i Vives en el seu article de *Serra d’Or*. Qualsevol que tingui ulls a la cara subscriurà aquesta apreciació inicial. En principi, doncs, les paraules citades de Vicens ja enuncien un argument prou sòlid, per als historiadors catalans de totes les regions, a favor del paper imprescindible, preliminar i il·luminador que hauria d’exercir en la nostra historiografia la “síntesi” que venim preconitzant. I n’hi ha més, encara. Hi ha més [continua a la pàg. 76 >>](#)

bastir: “Jo era, ja aleshores, un roig incorregible”, somriu Fontana, i continua: “Però Vicens, després de comprovar el seu fracàs de convèncer-me que calia dedicar-se sobretot al rescat de la civilització occidental amenaçada, es va resignar i va decidir respectar les meves idees: al cap i a la fi, hi havia prou coses que teníem en comú pel que fa al que volíem per al país.”

Homes de país. “Si no em sentís vinculat al país no tindria pràcticament sentit res del que he fet.” Li ho va deixar dit el professor Miquel Tarradell a Montserrat Roig en una bella entrevista publicada a *Serra d’Or* el 1977. Ja feia set anys que no era a la càtedra a València, i continuava mostrant-se satisfet de la tasca que hi havia fet: “Puc dir que hi he creat una escola”, explicava aquell home que Roig

trojava ocellívol, de figura “magra i mòbil” (“la roba li balla”); i continuava: “Però potser la feina més profunda no és l’arqueologia. És haver desvetllat a molts joves la consciència de país.”

Miquel Tarradell havia arribat a València el 1956; Joan Reglà ho va fer el 1959; Emili Giralt, el 1966. Tots tres, ja fos furgant en els jaciments neolítics, en el bandolerisme d’època moderna o en el

ve de la pàg. 75 >>> raons que l'aconsellen: raons, per cert, no estrictament científiques i tot. Si la història fos una disciplina tan asèptica com la física o la geometria, els seus problemes podrien reservar-se en una àrea d'exclusions altives, descircumstancialitzada –si puc dir-ho així–; però la història, quan no és solament erudició, i fins i tot quan només és erudició, torna a la història, reverteix en la societat com un estímul insidiós, es converteix en arma. I seria idiota de renunciar-hi. No sé si això que dic pot ésser reprovat com una tara d'“ideologisme”. De tota manera, dubto molt que es pugui fer història des del punt de vista de Sírius. L'historiador constata, aclareix i valora; quan explica un fet no fa sinó judicar-lo, i, malgrat ell mateix, sempre pecarà amb una mena o altra d'“ideologisme”. L'objectivitat d'un historiador està tothora sotmesa a correccions d'índole ben humana: socials –de classe–, nacionals, religioses, polítiques. Però encara que no fos així, encara que una metodologia o altra pogués atribuir-se el suprem privilegi de l'objectivitat, la “utilitat” de la història conjunta dels Països Catalans que reclamem seguiria intacta. Utilitat no solament científica, insisteixo. Perquè, en definitiva, vindria a desemascarar l'ideologisme de les altres històries que fins ara hem patit, les històries tenyides de particularisme regional i les històries inspirades en el centripetisme peninsular, les unes i les altres tendencioses, negadores del fet bàsic de la nostra unitat i de la consistència del seu desplegament al llarg dels segles.

Vicens i Vives, amb un escrúpol professional que l'honorava ben noblement,

no creia arribat encara el moment d'intentar el treball de síntesi que demanem. Sobretot, en el quadre de la seva escola particular. Deia que calia esperar que els erudits valencians i mallorquins haguessin fet, respecte a llurs regions, allò que ell i els seus deixebles feien respecte al Principat. Sense un ampli material monogràfic, és clar, la construcció sintètica resulta il·lusòria. També en aquell “propòsit d'introspecció col·lectiva” que Vicens es proposà en *Notícia de Catalunya* volia ésser acompanyat per aportacions paral·leles de valencians i mallorquins. Però, ai!, ni valencians ni –o m'enganyo molt– mallorquins no podem oferir la col·laboració que s'espera de nosaltres, almenys no la podem oferir amb l'abundància ni amb els dissenys que ens serien exigibles. En la pràctica, la dilació, l'honestíssima dilació que es prenia Vicens equivalia a un ajornament *sine die* de l'obra desitjada. Vicens temia la improvisació fàcil, les “quatre ratlles esquemàtiques i enlluernadores”, amb què podria bastir-se el llibre d'història de la Comunitat catalana. Ara bé: un esbós provisional, obert a tantes rectificacions futures com calguessin, seria encara impossible? Penso que no. Penso que, amb les dades disponibles de la nostra investigació, podrien aventurar-se les línies generals d'una visió de conjunt, aquella “prèvia definició” sense la qual “la dinàmica de qualsevol de les tres porcions fonamentals de la catalanitat” seria intel·ligible. Crec que, a la llarga, Vicens i Vives hauria acabat escrivint la síntesi que li demanaven: l'hi hauria obligat la seva lucidesa d'historiador i la seva passió

de ciutadà. Hem de confiar, ara, que algú de la seva escola o no, s'atreveixi a heretar aquell projecte. Necessitem com el pa que ens mengem un manual d'història dels Països Catalans: un llibre on, si més no, s'exposi la trajectòria solidària del nostre passat, la dispersió de la Decadència, les afinitats i els vincles que, malgrat tot, subsistien, i les causes profundes d'aquest moviment secular del poble a mig fer que som.

Ni que es faci això, la nostra historiografia seguirà, per molt de temps, encarrilada en el motlle tradicional de les “regions”, no cal dir-ho. Més que més quan la “nova escola històrica” de Vicens, en ple rendiment, s'ajusta per

“Vicens i Vives hauria acabat escrivint la síntesi que li demanaven: l'hi hauria obligat la seva lucidesa d'historiador i la seva passió de ciutadà”

principi metodològic al “quadre d'història regional”, com ell mateix observava. Si les coses es plantegen d'aquesta manera, cal que mentrestant depurem una mica la qüestió de la nomenclatura. Vicens i Vives es va fer càrrec de la transcendència d'aquest punt, i en el seu article ho apuntava ben clarament. Hem de trobar uns mots, deia, “que expressin la unitat de l'evolució històrica de la Comunitat catalana”. Perquè, per no tenir sort, no n'hem tinguda ni en la possessió d'un nom comú únic i inequívoc. “Catalunya” ha designat sempre,

contemporani conflicte rabassaire, van trasbalsar de cap a peus la manera de fer i d'entendre la història al País Valencià, van connectar la universitat amb els corrents internacionals i, sobretot, des d'aquell seu sempre nítid compromís cívic (que compartien amb més modernitzadors de l'intel·lecte com ara el professor Miquel Dolç, que va deixar petjada universitària a València en el camp de la filologia), van contribuir decisivament a renovar els vincles amb el Principat, a la global presa cultural i política.

Miquel Tarradell (Barcelona, 1920-1995), arqueòleg i historiador, historiador i arqueòleg, havia tastat, igual com en el cas de Vicens i Vives, recorda Carne Aranegui, “una altra vida universitària”, ben diferent de les resclosides pràctiques que encara imperaven majoritàriament a la vella facultat de Filosofia i Lletres. Havia estudiat a Barcelona, sota l'influx del prehistoriador Lluís Pericot, deixeble de Bosch i Gimpera (un dels grans intel·lectuals que es veieren forçats a l'exili), el seu pensament

havia crescut des del compromís “amb la defensa dels valors de la catalanitat i des de l'alquímia” que va propiciar el cercle de la revista *Ariel*, de la qual va ser un dels fundadors, l'any 1946. No era estrany, amb aquest bagatge, que acordés la seva pràctica investigadora amb l'anomenada història dels *Annales* (per la revista francesa d'aquest nom, fundada el 1929), que –en resum de la professora Aranegui– va significar “la modernització de la investigació històrica amb la introducció de la geografia, la

i gairebé exclusivament, el Principat; les Illes i el País Valencià, en tant que estats a part, van disposar de títols privatis: Regne de Mallorca, Regne de València; del Rosselló, en diem el Rosselló incloent-hi comarques que tenen nom distint. El mateix nom de la llengua que ens uneix es va perdre en la dissolució particularista de la Decadència... No considero molt difícil una puntualització en aquests aspectes, admissible per tothom. Dir-ne Països Catalans de tota la Comunitat és una fórmula ja bastant estesa, i una certa insistència acabarà per imposar-la, almenys en extensos sectors de la nostra societat. Reduir al terme "Principat" allò que sempre s'ha acostumat a dir "Catalunya" té potser més inconvenients: però, insalvables? De tota manera, aquí surt la part més espinosa del problema. Perquè els gentilicis no toleren solucions tan senzilles. Vicens ho subratllava: "no crec que sigui satisfactòria la solució d'atribuir el genèric Principat a la Catalunya estricta, quan, per força, hem de recórrer a cada moment al gentilic de català i catalans". Tindríem, sí, un gentilic exclusiu per a cada regió –catalans, valencians, balears, rossellonesos–, però si acceptàvem el de "catalans" també per a la totalitat, el perill del confusionisme és evident...

Ja se m'ha fet massa llarg aquest paper perquè pugui estendre'm gens ni mica sobre aquesta última qüestió. La deixo en el punt que la deixava Vicens. Un altre dia, potser, tindrem ocasió de reprendre-la: crec que valdrà la pena. En l'actualitat, però, el problema del vocabulari ens ha de preocupar seri-

osament. El nom fa la cosa, en bona part. De la netitud de la nostra terminologia dependrà l'eficàcia de moltes de les nostres accions. I afegiré, encara, que tot això no és, ni de bon tros, una simple minúcia d'historiadors. La mateixa necessitat d'emprar noms clars tindran, igualment, els economistes, els geògrafs, els folkloristes, els sociòlegs, tots aquells qui un dia o altre es dedicaran a estudiar les realitats actuals dels Països Catalans utilitzant per fi l'òptica integradora i unitària que s'imposa. Sense desdenyar les indagacions territorialment parcials sobre els nostres països, hem de procurar, cada dia més, donar preferència als enfocaments de conjunt. I tant per a aquells com per a aquests, la pulcritud de la nomenclatura ha d'ésser essencial. El confusionisme en aquest camp podria resultar nociu; seria, a més, un error de fet. Ja sé que redreçar una hàbits matussers tan arrelats en totes les nostres regions, tan explicablement arrelats, no serà cosa d'uns mesos ni d'uns anys. Però hem de decidir-nos-hi. Jo parlo ara com a valencià, i vull suposar que la meua procedència geogràfica, en si, dóna un particular valor a aquestes reflexions, les quals potser no en tenen d'altre. No m'arrog cap caràcter representatiu. Per mi mateix i el fet d'ésser valencià, dic el que he dit. Que d'altres diguin el seu parer: amics de les Illes, del Principat, del Rosselló, i més encara del País Valencià. I que l'egrègia figura de Jaume Vicens i Vives, que en certa manera obrí el debat, rebi les nostres aportacions com un homenatge a la seva obra i a les seves millors intencions.

literatura, l'economia i més com a fonts d'una història econòmica i social".

Al Marroc (s'hi va estar entre el 1947 i el 1956), exercint de director del servei d'arqueologia del protectorat espanyol a Tetuan (una ciutat, recorda també Ara-

negui, que en aquells anys era "més cosmopolita, més ben il·luminada i més ben alimentada" que les seves homòlogues a l'estat franquista), Tarradell va establir contacte amb historiadors francesos "d'alt nivell acadèmic que van ser deci-

sus en la seua experiència professional". Quan va arribar a València i, un cop represa la vida ciutadana després de la devastadora riuada del 1957, va accedir a la càtedra, era, de tot l'estat espanyol, "l'arqueòleg que assistia a més congressos i publicava a més revistes internacionals". S'hi va presentar, ens diu també Aranegui, "amb el bagatge d'experiències internacionals, d'haver estat en debats clau en la recerca", i ho va fer, al remat, "amb una modernitat sense pretensions, amb un afrancesament sense melindros, amb un to vital excel·lent": "Ens sentíem privilegiats pel fet de ser universitaris, de poder assistir a les seues classes. Això feia també que ens obligàrem a donar una resposta a l'altura d'aquelles circumstàncies."

A més de continuar, òbviament, la tasca investigadora, ja fos amb la desmitificació racionalitzada i documentada de l'origen ibèric de la ciutat de València ("hi havia en aquells moments una idea d'un determinat grup de valencians que volien diferenciar-se de la resta dels Països Catalans i, per tant, valoraven molt la fase ibèrica. Però València és una ciutat de fundació romana", raona Aranegui), ja fos amb les aportacions a la periodització del neolític i del bronze, Tarradell, va ser un dels catalitzadors de la transformació: "Va coincidir amb més professors inconformistes disposats no sols a posar fi a una forma obsoleta d'entendre la història i la geografia, sinó també a despertar la ciutat de València de la letargia cultural." Amb l'amistat amb la resta de professors que protagonitzaren la renovació, i també amb personalitats com ara Joan Fuster, Vicent Andrés Estellés o Manuel Sanchis Guarner, la Universitat de València (i, des d'allà, la ciutat) va ser escenari d'un ramell de complicitats que de seguida van oferir fruits saborosos.

"Avui, si m'hagués trobat bé, seria a València amb vostès menjant un bon arròs", escrivia Jaume Vicens i Vives a Joan Reglà, el 1960. I continuava: "Tinc molt bones noves de la impressió que vostè ha causat als valencians. N'estic orgullós i desitjós que tingui gran èxit a la càtedra i a la ciutat." Ernest Belenguier, catedràtic d'història moderna a la Universitat de Barcelona, que és qui va llegir aquests fragments epistolars a les jornades d'homenatge, reblava acte seguit, amb vehemència: "I evidentment

Van connectar la universitat amb els corrents internacionals, van contribuir a la represa cultural

Una paella història, l'any 1963, a València: entre més, hi ha Joan Reglà, Lluís Pericot, Miquel Tardell i la seva muller –també historiadora–, Matilde Font.

que en va tenir, d'èxit: l'increment de la història moderna en aquesta ciutat així ho avala". Joan Reglà (Bàscara, 1917 - Sant Cugat del Vallès, 1973), amb un camp d'acció centrat bàsicament en la història de la corona catalano-aragonesa en època moderna, va parar atenció especial a qüestions com ara el bandolerisme o les conseqüències de l'expulsió dels moriscos. I va trobar, en l'afuada lucidesa de Joan Fuster, un immillorable col·laborador. I un amic també immillorable.

I Fuster, ens recordava Ernest Belenguier, "un dels millors escriptors i assagistes que ha tingut el nostre país al segle XX", va retratar l'amic historiador "com cap altre ha pogut fer-ho". Al pròleg a la reedició dels *Estudios sobre los moriscos*, de Reglà, Fuster escrivia (ho traduïm del castellà): "Va ser un erudit

rigorós, home d'arxiu, amb la paciència i l'olfacte que exigeixen les investigacions de fons i àgil en el projecte de judici o d'interpretació. Va ser també un intel·ligent constructor de síntesis, arriscades de vegades però sempre severes en la voluntat de fixar coordenades clares al flux dels esdeveniments del passat. I va ser, a més, un bon mestre, estimulante. No és freqüent la coincidència. Generalment aquestes aptituds solen anar separades."

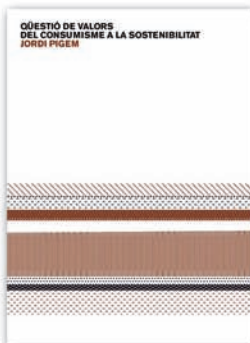
I glossava Fuster la importància del seu pas per la universitat valenciana: "A València, Joan Reglà va poder desenvolupar com potser no hauria pogut fer a Barcelona, les seves virtuts de mestre." L'assagista suecà se'n declarava "testimoni d'excepció": "Durant anys, cada setmana jo anava a parlar-hi una estona en una atrotinada dependència del venerable edifici neoclàssic del carrer de les

Comèdies". I va comprovar com Reglà induïa els alumnes "a interessar-se per la història concreta, per la propra, la immediata, la real, la dels valencians, en definitiva". Igual com havia de fer també un altre dels deixebles de Vicens que va deixar petjada a València i que posteriorment fou president de l'Institut d'Estudis Catalans, Emili Giralt (Vilafranca del Penedès, 1927 - Barcelona, 2008). I parlar de Giralt és evocar aquella València dels 60, un moment en què, en paraules de Rafael Aracil, catedràtic d'història contemporània a la Universitat de Barcelona, "en general, l'ambient intel·lectual i cultural del país", igual "com pertot arreu, no era especialment atractiu. Ara bé, a la Universitat de València, i precisament a la facultat de Filosofia i Lletres, van coincidir determinats intel·lectuals que feren d'aquella universitat, juntament amb més persones d'aquella ciutat, un lloc culturalment privilegiat". Només cal seguir-li la llista de tertúlies evocades ("a una cafeteria, a l'Ateneu, a casa de Joan Fuster, a la d'Ernest Lluch, a la de Vicent Ventura, a l'agència Publipress, a Concret Llibres del malaguanyat Valerià Miralles, a la llibreria Tres i Quatre, a la llibreria Dàvila, a la Casa de Catalunya...") per adonar-se de l'ebullició del moment.

El juny del 1960, des de Lió, on es tractava la malaltia que poc després se l'havia d'endur definitivament, Jaume Vicens i Vives escrivia a Joan Reglà una evocació que estremeix: "Imagini's el que hauriem pogut fer tots plegats amb el vent en popa i no navegant contra corrent."

Núria Cadenes

www.tresiquatre.com

No
ve
tats

edicions 34 València